

Mirosław Tokarski

Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych w Dęblinie

e-mail: mtokarski23@wp.pl

Uprawnienia Żandarmerii Wojskowej w stosunku do żołnierzy kierujących pojazdami sił zbrojnych RP

STRESZCZENIE

Rosnąca ilość pojazdów mechanicznych oraz coraz większa dynamika korzystania z dróg publicznych bez wątpienia powoduje rosnące zagrożenie dla różnego rodzaju ich użytkowników. Z tego względu troską organów ustawodawczych oraz naczelnych organów administracji państwowej było „wypracowanie” w stosunku do żołnierzy obsługujących pojazdy mechaniczne przepisów normatywnych ograniczających dowolność korzystania z dróg publicznych. Jednym z istotnych gwarantów było wyposażenie Żandarmerii Wojskowej w uprawnienia kontrolne w zakresie przestrzegania przepisów ruchu drogowego przez żołnierzy w służbie czynnej.

Słowa kluczowe: Żandarmeria Wojskowa, uprawnienia, kontrola drogowa.

Uwagi wstępne

Problem bezpieczeństwa i porządku ruchu na drogach stanowi istotny „węzeł gordyjski” dla rządów wielu państw. Również dla rządu polskiego nie jest zjawiskiem odosobnionym. Dynamiczny *de facto* rozwój motoryzacji immanentnie stwarza coraz większe zagrożenia dla uczestników ruchu drogowego, „kierujących pojazdem, osób przebywających w pojeździe, na pojeździe znajdującym się na drodze, a także pieszych”¹. W efekcie krajowe działania legislacyjne od dawna zmierzają do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom, godzącym w bezpieczeństwo i porządek ruchu na drogach, bowiem jedną z podstawowych funkcji państwa jest ochrona poszczególnych obywateli, jak i szerszych interesów społecznych przed naruszeniem zasad bezpieczeństwa w ruchu lądowym. Z tego względu państwo, między innymi za pomocą praw i obowiązków organów państwowych, stwarza gwarancje funkcjonowania zorganizowanego społeczeństwa².

¹ R.A. Stefański, *Glosa do postanowienia SN z dnia 7 stycznia 2008 r., V KK 158/07. Teza 2*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 6, s. 156–163.

² S. Pilipiec, *Kultura prawna a prawo obywatela do ochrony słusznego interesu*, „Studia Iuridica Lublinensia”, tom XV, Lublin 2011, s. 144.

Ranga regulacji normatywnych dotyczących bezpieczeństwa i porządku w ruchu na drogach znalazła swoje odzwierciedlenie zarówno w doktrynie prawa, jak i orzecznictwie. W pierwszym przypadku wyrażono pogląd, w świetle którego, „[...] aby potencjalne niebezpieczeństwo nie przekształcało się w realne, określono przepisy i zasady ruchu drogowego. Natomiast ich przestrzeganie zapewniało bezpieczny udział w nim każdemu uczestnikowi ruchu”³. Z kolei Sąd Najwyższy w wydanej uchwale, uzasadniając rangę przepisów dotyczących ruchu drogowego, uznał je za „reguły zawarte w przepisach, które określają porządek poruszania się na szlakach komunikacyjnych, zachowanie w typowych dla ruchu drogowego sytuacjach lub wyrażonych przez przyjęte oznakowanie, oświetlenie i sygnalizację”⁴.

Aktualnie odzwierciedleniem krajowych zabiegów legislacyjnych w zakresie bezpieczeństwa i porządku ruchu na drogach jest ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym⁵. Doniosłość wymienionej ustawy jest zdeterminowana jej zakresem przedmiotowym, który wypada przedstawić w całości. Zgodnie z art. 1 powołana ustawa reguluje: 1) zasady ruchu na drogach publicznych, w strefach zamieszkania oraz w strefach ruchu; 2) zasady i warunki dopuszczenia pojazdów do tego ruchu, a także działalność organów i podmiotów w tym zakresie; 3) wymagania w stosunku do innych uczestników ruchu niż kierujący pojazdami; 4) zasady i warunki kontroli ruchu drogowego.

Czwarty z przedstawionych zakresów regulacji stanowi faktyczną przesłankę rozważań dotyczących statusu i kompetencji Żandarmerii Wojskowej w aspekcie kontroli i kierowania ruchem drogowym. Rzeczą charakterystyczną regulacji ustawowych jest fakt umocowania przez ustawodawcę do realizacji zadań związanych z kontrolą bezpieczeństwa i porządku na drogach różnych podmiotów, nie tylko funkcjonariuszy Policji. Skala i rozmiar zagrożenia ze strony kierujących pojazdami mechanicznymi spowodowała, że działania funkcjonariuszy wspierają, z mocy ustawy, także funkcjonariusze innych instytucji: Straży Granicznej, Inspekcji Transportu Drogowego, Straży Parku, strażnicy gminni oraz osoby działające w imieniu zarządcy drogi. Doniosłe miejsce w wymienionym katalogu podmiotów przypada również Żandarmerii Wojskowej, która zgodnie z art. 3 ust. 7 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej⁶ stanowi wyodrębnioną i wyspecjalizowaną służbę wchodzącą w skład Sił Zbrojnych⁷.

Usytuowanie przez ustawodawcę Żandarmerii Wojskowej wśród podmiotów uprawnionych do realizacji zadań wiążących się z kontrolą ruchu drogowego pozwala przyjąć tezę, że decyzja ustawodawcy w zakresie przyznania wymienionych kompetencji Żandarmerii Wojskowej została podyktowana jej sprawnością organizacyjną oraz rolą, jaką odgrywa ona w resorcie obrony. Rozwinięcie przyjętej tezy wymagało skoncentrowania uwagi na dwóch kategoriach przepisów. Po pierwsze, na przepisach dotyczących umocowania Żandarmerii Wojskowej do realizacji zadań związanych z kontrolą ruchu drogowego w przepisach

³ Komentarz do art. 3 ustawy – Prawo o ruchu drogowym, zob. S. R. Stefański, *Prawo o ruchu drogowym. Komentarz*, „LEX” 2008, nr 37224, 2008-04-10.

⁴ Po r. uchwała pełnego składu Izby Karnej SN z dnia 28 lutego 1975 r., V KZP 2/74, OSNKW 1975, nr 3–4, poz. 33. Teza 6.

⁵ Dz. U. z 2012 r., nr 1137. W dalszej części tekstu wymieniona ustawa będzie powoływana jako u.p. r.d.

⁶ Dz. U. z 2004 r., nr 241, poz. 2416.

⁷ Podobne brzmienie jak art. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej zawiera art. 3 ust. 7 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2004, nr 241, poz. 2416).

dotyczących sił zbrojnych. Po drugie, na kompetencjach Żandarmerii Wojskowej wynikających z przepisów ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym.

Poniżej podjęto próbę weryfikacji wskazanych przepisów.

Status prawny i struktura Żandarmerii Wojskowej

Przejdźcie do konkretnych rozważań na temat statusu i kompetencji Żandarmerii Wojskowej w zakresie kontroli i kierowania ruchem drogowym wymagało *a priori* ustalenia jej roli i miejsca w Siłach Zbrojnych. Należy zwrócić uwagę, że fundamentalne oparcie dla statusu Żandarmerii Wojskowej w siłach zbrojnych stanowi ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych⁸, która określa zakres jej działania, organizację oraz uprawnienia i obowiązki wchodzących w jej skład żołnierzy. Dla niwelowania ewentualnych wątpliwości, kto jest funkcjonariuszem Żandarmerii Wojskowej, ustawa zawiera w art. 1 ust. 3 pkt 1 legalną definicję. Według wskazanego przepisu „żołnierzem Żandarmerii Wojskowej jest żołnierz pełniący czynną służbę wojskową na stanowiskach służbowych w jednostkach organizacyjnych Żandarmerii Wojskowej”⁹. Przytoczona definicja w zbiegu z art. 1 ust 1 tejże ustawy prowadzi do wniosku, że pomimo istnienia różnego rodzaju służb i wojsk w strukturach organizacyjnych sił zbrojnych ustawodawca wyodrębnił tylko jedną wyspecjalizowaną służbę do realizacji zadań, które ze względu na swoją specyfikę nie mogą być realizowane przez żołnierzy innych służb i jednostek organizacyjnych sił zbrojnych.

Fundamentalne dla kontroli i kierowania ruchem drogowym, co należy wyraźnie zaznaczyć, są kompetencje organów i żołnierzy Żandarmerii Wojskowej. W doktrynie prawa administracyjnego „kompetencje” zdefiniowano jako „zbiór uprawnień organu dotyczących określonego zakresu spraw, w których organ ma prawo – i z reguły jednocześnie obowiązek – działania”¹⁰. Na tej podstawie można przyjąć, że kompetencje Żandarmerii Wojskowej to prawo, a zarazem obowiązek, podejmowania konkretnych działań, które wynikają z obowiązujących źródeł prawa. Należy wyraźnie zaznaczyć, że w literaturze przedmiotu podkreślono również, że przepisy prawa powinny ściśle określać kompetencje organów do podejmowania działań oraz konkretne formy działania¹¹. W odniesieniu do Żandarmerii Wojskowej oznacza to, że może ona dysponować wyłącznie uprawnieniami wiążącymi się z prawnie określoną kompetencją, jednak nie może przekraczać albo też wkraczać w sferę kompetencji innego organu lub podmiotu (np. funkcjonariusza Policji). Jednocześnie zarówno organy, jak i żołnierze Żandarmerii Wojskowej nie mogą się zrzec swoich kompetencji na rzecz innych organów lub funkcjonariuszy, którzy nie funkcjonują w strukturach żandarmerii.

⁸ Dz. U. z 2013 r., poz. 568.

⁹ Również w orzecznictwie wypowiedziano pogląd, iż zgodnie z przepisem art. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz. U. nr 123 poz. 1353) żołnierz żandarmerii jest żołnierzem czynnej służby wojskowej. Zob. wyrok SN z 25 maja 2005 r., III KK 63/05, OSNwSK 2005/1/1058.

¹⁰ M. Szubiakowski, M. Wierzbowski, A. Wiktorowska, *Postępowanie administracyjne – ogólne, podatkowe i egzekucyjne*, C.H. Beck, Warszawa 1996, s. 52–53.

¹¹ *Ustrój administracji publicznej*, red. J. Szreniawski, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin 1995, s. 16.

Uprawnienia żołnierzy Żandarmerii Wojskowej w zakresie kontroli ruchu drogowego

Zmierzając do uściślenia zakresu uprawnień żołnierzy Żandarmerii Wojskowej w zakresie kontroli i kierowania ruchem drogowym, przyjęto za punkt odniesienia: przepisy ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym, przepisy ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych; przepisy zawarte w rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 lutego 2004 r. w sprawie kontroli ruchu drogowego i kierowania ruchem drogowym przez Żandarmerię Wojskową i wojskowe organy porządkowe oraz warunków i trybu współdziałania Żandarmerii Wojskowej z Policją w prowadzeniu ewidencji kierowców naruszających przepisy ruchu drogowego¹².

Zasadniczy katalog uprawnień żołnierzy Żandarmerii Wojskowej został zamieszczony przez ustawodawcę w ustawie z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych. Jak wynika z art. 17 ust. 1 powołanej ustawy żołnierzom Żandarmerii Wojskowej przysługuje następujący katalog uprawnień: 1) legitymowanie w celu ustalenia tożsamości; 2) zatrzymywanie, w tym także w przypadkach i w trybie określonym w przepisach o postępowaniu karnym; 3) doprowadzanie do miejsca pełnienia czynnej służby wojskowej lub miejsca zamieszkania, w przypadkach określonych ustawą; 4) nakładanie grzywien w drodze mandatu karnego za wykroczenia, na zasadach i w trybie określonym dla funkcjonariuszy Policji w przepisach o postępowaniu w sprawach o wykroczenia, a także wykonywania czynności sprawdzających oraz zawiadamiania prokuratora wojskowego o popełnieniu wykroczenia, na zasadach i w trybie określonym w przepisach o postępowaniu karnym; 5) występowanie do dowódców jednostek wojskowych z wnioskami o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, na zasadach i w trybie określonym w przepisach o dyscyplinie wojskowej, postępowaniu karnym i w innych przepisach; 6) dokonywanie kontroli osobistej, przeglądanie zawartości bagażu osobistego i sprawdzanie ładunków w środkach transportu lądowego w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego przez ustawę pod groźbą kary; 7) udzielanie pouczeń oraz wydawanie rozkazów (poleceń) w granicach niezbędnych do wykonania czynności służbowej; 8) usuwanie pojazdów i blokowanie kół pojazdów w przypadkach i w trybie określonym w przepisach o ruchu drogowym; 9) używanie i wykorzystywanie środków przymusu bezpośredniego i broni palnej.

Ustawa poszerzyła przedstawiony katalog uprawnień Żandarmerii Wojskowej o prawo zatrzymania żołnierzy, którzy stwarzają w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego albo dla mienia oraz osób:

1) co do których istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełnili wykroczenie, a zachodzi obawa co do ucieczki lub ukrycia się albo zatarcia śladów, bądź też nie można ustalić ich tożsamości;

2) którzy zostali ujęci na gorącym uczynku popełnienia wykroczenia albo w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu tego czynu;

3) którzy rażąco naruszają dyscyplinę wojskową lub porządek publiczny, jeżeli zachodzi obawa co do ucieczki lub ukrycia się albo zatarcia śladów czynu bądź nie można ustalić ich

¹² Dz.U. z 2004 r., nr 40, poz. 364. W dalszej części tekstu wymienione rozporządzenie będzie powoływane jako r.s.k.k. r.d.

tożsamości albo gdy zatrzymanie jest niezbędne do niezwłocznego przywrócenia dyscypliny wojskowej lub porządku publicznego.

Dalsze unormowania uprawnień żołnierzy Żandarmerii Wojskowej w zakresie kierowania ruchem drogowym znalazły swoje źródło w rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 lutego 2004 r. w sprawie kontroli ruchu drogowego i kierowania ruchem drogowym przez Żandarmerię Wojskową i wojskowe organy porządkowe oraz warunków i trybu współdziałania Żandarmerii Wojskowej z Policją w prowadzeniu ewidencji kierowców naruszających przepisy ruchu drogowego.

Funkcjonujące w obecnym systemie prawa powołane rozporządzenie przewiduje dla przeprowadzenia kontroli ruchu drogowego uprawnienie żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do wydawania poleceń i sygnałów podczas poruszania się pieszo; będąc w pojeździe lub na pojeździe; jadąc wierzchem lub znajdując się na pokładzie statku powietrznego. Cytowany przepis normuje też sposób wydawania poleceń i sygnałów. W normatywnym ujęciu żołnierz Żandarmerii Wojskowej zobowiązany jest: po pierwsze, dokonywać kontroli ruchu drogowego w umundurowaniu służbowym. Po drugie, w warunkach dostatecznej widoczności, podawać sygnały tarczą do zatrzymania pojazdów lub ręką, a w warunkach niedostatecznej widoczności – latarką ze światłem czerwonym albo tarczą do zatrzymywania pojazdów ze światłem odblaskowym lub światłem czerwonym. Po trzecie, przekazywać polecenie do zatrzymania pojazdu z dostatecznej odległości, w sposób, który zapewni jego dostrzeżenie przez kierującego pojazdem oraz bezpieczne zatrzymanie w miejscu, gdzie nie będzie utrudniał ruchu i nie zagrażał bezpieczeństwu (§ 3 r.s.k.k. r.d.).

Należy podkreślić, że zgodnie z komentowanym rozporządzeniem żołnierze Żandarmerii Wojskowej zostali jednocześnie zobowiązani do respektowania reguł bezpieczeństwa w ruchu lądowym. Mianowicie, w myśl nakazu wynikającego z § 5 ust. 1 r.s.k.k. r.d., pojazd powinien być zatrzymany w miejscu, gdzie nie utrudnia ruchu i nie zagraża bezpieczeństwu. Wymieniony wymóg nie ma zastosowania w razie konieczności zatrzymania pojazdu: w wyniku prowadzonych działań pościgowych oraz pojazdu, co do którego zachodzi uzasadnione podejrzenie, iż bezpośrednio zagraża bezpieczeństwu ruchu drogowego ze względu na swój stan techniczny lub zachowanie się kierującego.

Korzystając z przyznaných rozporządzeniem kompetencji, żołnierze Żandarmerii Wojskowej, przystępując do czynności kontrolnych, posiadają prawo wydania polecenia unieruchomienia silnika pojazdu, a w sytuacji uzasadnionej względami bezpieczeństwa lub uwarunkowanej charakterem kontroli wydania polecenia kierującemu pojazdem lub jego pasażerowi opuszczenia pojazdu. Następnie, w myśl § 6 pkt 1 r.s.k.k. r.d., przedstawienia się poprzez podanie kontrolowanemu uczestnikowi ruchu drogowego stopnia, imienia i nazwiska oraz przyczyny zatrzymania. Natomiast na żądanie zatrzymanego – okazania legitymacji służbowej.

Wymóg przedstawiania się nie posiada charakteru bezwzględny. W sytuacji zatrzymania pojazdu: 1) w wyniku prowadzonych działań pościgowych; 2) co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie, że pochodzi z przestępstwa; 3) jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie, że znajdują się w nim osoby, które popełniły przestępstwo – żołnierze Żandarmerii Wojskowej zwolnieni są z obowiązku przedstawiania się (§ 6 pkt 1 r.s.k.k. r.d.). We wskazanych przypadkach, w zależności od zaistniałej sytuacji, żołnierze Żandarmerii Wojskowej mogą nakazać: 1) pozostanie w pojeździe i trzymanie rąk w sposób widoczny kierującemu pojazdem na kierownicy, a pasażerowi na podsufitce, 2) opuszczenie pojazdu, ustanie w rozroku i oparcie rąk na dachu (boku) pojazdu lub położenie się twarzą do ziemi.

Prawnym wyrazem konkretyzacji kompetencji żołnierzy Żandarmerii Wojskowej w zakresie kontroli ruchu drogowego jest również prawo do kierowania kontrolowanym pojazdem

w zakresie posiadanego uprawnienia. Wymienione prawo przysługuje, jeżeli jest to niezbędne dla:

- 1) dokonania sprawdzenia stanu technicznego pojazdu, a w szczególności skuteczności działania hamulców albo sprawdzenia masy lub nacisku osi pojazdu;
- 2) sprowadzenia pojazdu, którym kierowała osoba znajdująca się w stanie nietrzeźwości lub w stanie po użyciu alkoholu albo będąca pod wpływem środka odurzającego lub działającego podobnie do alkoholu, zatrzymanego w miejscu zabronionym się (§ 9 r.s.k.k. r.d.).

Uzupełniając przedstawione regulacje wypadu wskazać, że zgodnie z § 5 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania niektórych uprawnień przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej ustalenie tożsamości osoby legitymowanej może być dokonane przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej na podstawie: 1) książeczki wojskowej, 2) legitymacji oficera, chorążego, podoficera, 3) dowodu osobistego, 4) tymczasowego dowodu osobistego, 5) tymczasowego zaświadczenia tożsamości, 6) paszportu¹³. Niezależnie od wskazanego sposobu ustalenie tożsamości osoby legitymowanej przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej może być dokonane również na podstawie innych niebudzących wątpliwości dokumentów (np. zawierających zdjęcia i adres osoby legitymowanej), oświadczeń osób, których tożsamość ustalono na podstawie innych niebudzących wątpliwości dokumentów, zwłaszcza zawierających zdjęcie i adres osoby legitymowanej lub oświadczeń osób, których tożsamość ustalono na podstawie urzędowych dokumentów, a także na podstawie porozumienia z osobami wskazanymi przez osobę legitymowaną.

Omawiana koncepcja Żandarmerii Wojskowej w aspekcie kontroli i kierowania ruchem drogowym znalazła swój wyraz normatywny w kolejnym akcie normatywnym o randze ustawy – ustawie z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym. Jej wyrazem są kompetencje żołnierzy Żandarmerii Wojskowej w odniesieniu do osób kierujących pojazdami wojskowymi oraz żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową kierujących innymi pojazdami. Aby wymienione kompetencje były adekwatne do celów, do jakich zostały przewidziane przez ustawodawcę, żołnierzom Żandarmerii Wojskowej zostały przyznane kompetencje analogiczne, jakie przysługują funkcjonariuszom Policji (art. 129 ust. 4 u.p. r.d. zd. *in fine*). W tym przypadku ustawodawca zastosował technikę inkorporacji przepisu art. 129 ust. 2 u.p. r.d. w stosunku do żołnierzy Żandarmerii Wojskowej. Doniosłość wymienionej regulacji jest o tyle istotna, że wypadła przedstawić ją *in extenso*. W myśl powołanego przepisu żołnierze Żandarmerii Wojskowej zostali uprawnieni do:

- 1) legitymowania uczestników ruchu i wydawania mu wiążących poleceń co do sposobu korzystania z drogi lub używania pojazdu;
- 2) sprawdzania dokumentów wymaganych w związku z kierowaniem pojazdem i jego używaniem, zezwolenia¹⁴, a także dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu lub dowodu opłacenia składki za to ubezpieczenie;
- 3) sprawdzania stanu technicznego, wyposażenia, ładunku, wymiarów, masy lub nacisku osi pojazdu znajdującego się na drodze;
- 4) sprawdzania zapisów urządzenia rejestrującego samoczynnie prędkość jazdy, czas jazdy i czas postoju, obowiązkowe przerwy i czas odpoczynku;

¹³ Dz. U. z 2001 r., nr 157, poz. 1851.

¹⁴ Chodzi tu o art. 106, ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (Dz. U. z 2011 r., nr 30, poz. 151).

5) sprawdzania zezwolenia lub wypisu z tego zezwolenia dokonanego przez organ wojskowy na przejazd pojazdu nienormatywnego należącego do Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (art. 64 ust. 1 pkt 1 u.p. r.d.);

6) żądania okazania dokumentu potwierdzającego prawo do używania pojazdu, jeżeli pojazd ten nie jest zarejestrowany na nazwisko osoby nim kierującej;

7) żądania poddania się przez kierującego pojazdem lub przez inną osobę, w stosunku do której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że mogła kierować pojazdem, badaniu w celu ustalenia zawartości w organizmie alkoholu lub środka działającego podobnie do alkoholu;

8) zatrzymania dokumentów stwierdzających uprawnienie do kierowania pojazdem lub jego używania oraz karty kierowcy¹⁵;

9) wydawania poleceń osobie, która spowodowała przeszkodę utrudniającą ruch drogowy lub zagrażającą jego bezpieczeństwu, albo kontrolowanemu uczestnikowi ruchu – co do sposobu jego zachowania;

10) kontroli przewozu drogowego towarów niebezpiecznych oraz wymagań związanych z tym przewozem;

11) używania urządzeń nagłaśniających, sygnalizacyjnych lub świetlnych, służących do wydawania wiążących poleceń uczestnikowi ruchu;

12) występowania w uzasadnionym przypadku z wnioskiem o ocenę stanu zdrowia kierującego pojazdem;

13) pilotowania pojazdów, z wyłączeniem pojazdów nienormatywnych pilotowanych w oparciu o warunki wyznaczające trasę przejazdu oraz kryteria ustalania warunków przejazdu pojazdu nienormatywnego, w tym przejazdu przez most lub wiadukt (art. 64 ust. 1 pkt 3 u.p. r.d.).

Omawiana koncepcja legislacyjna zwiera interesującą specyfikację dalszych uprawnień żołnierzy Żandarmerii Wojskowej. Mianowicie żołnierze Żandarmerii Wojskowej, podobnie jak Policja, zostali uprawnieni do używania przyrządów kontrolno-pomiarowych do badania pojazdu (np. określenia jego masy, nacisku osi lub prędkości), stwierdzenia stanu trzeźwości kierującego oraz używania urządzeń rejestrujących (art. 129, ust. 2 pkt 9–9a).

Znamienne jest, że po stronie uprawnień ustawodawca wyraźnie wyeksponował również uprawnienia żołnierzy Żandarmerii Wojskowej w zakresie przeciwdziałania zachowaniom, które godzą bezpośrednio w normy prawa o ruchu drogowym. W ramach wskazanej kompetencji żołnierze Żandarmerii Wojskowej posiadają prawo uniemożliwienia:

a) kierowania pojazdem osobie znajdującej się w stanie nietrzeźwości lub w stanie po użyciu alkoholu albo środka działającego podobnie do alkoholu;

b) korzystania z pojazdu, którego stan techniczny, ładunek, masa lub nacisk osi zagrażają bezpieczeństwu lub porządkowi ruchu, powodują uszkodzenie drogi albo naruszają wymagania ochrony środowiska.

¹⁵ Chodzi tu o przepis art. 14 ust. 4 lit. c rozporządzenia Rady (EWG) nr 3821/85 z dnia 20 grudnia 1985 r. w sprawie urządzeń rejestrujących stosowanych w transporcie drogowym (Dz. Urz. WE L 370 z 31.12.1985, s. 8), według którego karta kierowcy jest imienna. Karta kierowcy nie może, w okresie swojej ważności, zostać cofnięta ani zawieszona z jakichkolwiek powodów, chyba że zostanie uznana przez właściwe władze Państwa Członkowskiego za sfałszowaną lub gdy kierowca korzysta z karty, której nie jest posiadaczem, lub gdy zatrzymana karta została wydana na podstawie fałszywych oświadczeń bądź sfałszowanych dokumentów. Jeżeli takie zawieszenie lub cofnięcie karty dokonane jest przez Państwo Członkowskie inne niż państwo, które wydało kartę, Państwo Członkowskie, które zawiesiło lub cofnęło kartę, zwróci ją władzom Państwa, które wydało kartę oraz wskaże powody jej zwrócenia.

Ponadto w ramach ustawowych kompetencji żołnierze Żandarmerii Wojskowej zostali uprawnieni do usunięcia lub przemieszczenia pojazdu w przypadku:

- a) pozostawienia pojazdu w miejscu, gdzie jest to zabronione i utrudnia ruch lub w inny sposób zagraża bezpieczeństwu;
- b) nieokazania przez kierującego dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu lub dowodu opłacenia składki za to ubezpieczenie;
- c) przekroczenia wymiarów, dopuszczalnej masy całkowitej lub nacisku osi określonych w przepisach ruchu drogowego, chyba że istnieje możliwość skierowania pojazdu na pobliską drogę, na której dopuszczalny jest ruch takiego pojazdu.

Upewnienia żołnierzy Żandarmerii Wojskowej w zakresie kierowania ruchem drogowym

Specyficznym upewnieniem żołnierzy Żandarmerii Wojskowej jest prawo do kierowania ruchem drogowym. Posiada ono swoje umocowanie w § 11 pkt 1 r.s.k.k. r.d. Zgodnie ze wskazanym przepisem, w związku z pilotowaniem kolumn wojskowych albo w razie akcji związanej z ratowaniem życia lub mienia umundurowani żołnierze Żandarmerii Wojskowej kierują ruchem drogowym, posiadają prawo wydawania poleceń i sygnałów w celu krótkotrwałego zamknięcia lub otwarcia ruchu na drodze na czas przejazdu pojazdu lub kolumny (kolumn) pojazdów wojskowych. Natomiast w związku z akcją związaną z ratowaniem życia lub zdrowia albo przywracaniem zakłóconego porządku publicznego żołnierze Żandarmerii Wojskowej posiadają prawo kierowania ruchem drogowym do czasu zakończenia akcji albo przejścia tych czynności przez właściwy organ.

Jednocześnie przepisem § 12 r.s.k.k. r.d. żołnierze Żandarmerii Wojskowej zostali zobowiązani do powiadomienia właściwej terytorialnie jednostki Policji o przystąpieniu do kierowania ruchem drogowym. Natomiast podczas kierowania ruchem drogowym do stosowania poleceń i sygnałów w sposób jednoznaczny i zrozumiały dla osób, do których są skierowane (§ 12 r.s.k.k. r.d.).

Upewnienia żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do zatrzymywania dowodów rejestracyjnych

Kwestia upewnienia żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do zatrzymywania dowodów rejestracyjnych posiada swoje oparcie w art. 134 u.p. r.d. Zgodnie z wymienionym przepisem „w stosunku do pojazdów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej¹⁶ oraz innych pojazdów kierowanych przez żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową upewnienia i obowiązki policjantów określone w art. 132 ust. 1–3 i art. 133 ust. 1 wykonują również żołnierze Żandarmerii Wojskowej”. Z treści powołanego przepisu wynika, że jakkolwiek stanowi

¹⁶ Chodzi tu także o pojazdy specjalistyczne, o których prawodawca mówi w rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 września 2012 r. w sprawie upewnienia osób kierujących pojazdami specjalnymi i pojazdami przeznaczonymi do celów specjalnych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2012 r., nr 1071).

on o uprawnieniach i obowiązkach żołnierzy Żandarmerii Wojskowej, to jednak o zakresie przedmiotowym decydujące są dyspozycje wskazanych w nim artykułów.

Uwzględnienie powyższego odwołania wskazuje, że żołnierze Żandarmerii Wojskowej posiadają prawo zatrzymania dowodu rejestracyjnego (pozwolenia czasowego) w razie:

- 1) stwierdzenia lub uzasadnionego przypuszczenia, że pojazd:
 - a) zagraża bezpieczeństwu w szczególności po wypadku drogowym, w którym zostały uszkodzone zasadnicze elementy nośne konstrukcji nadwozia, podwozia lub ramy,
 - b) zagraża porządkowi ruchu,
 - c) narusza wymagania ochrony środowiska;
- 2) stwierdzenia, że pojazd nie został poddany badaniu technicznemu w wyznaczonym terminie lub termin badania nie został wyznaczony prawidłowo;
- 3) stwierdzenia zniszczenia dowodu rejestracyjnego (pozwolenia czasowego) w stopniu powodującym jego nieczytelność;
- 4) uzasadnionego podejrzenia podrobienia lub przerobienia dowodu rejestracyjnego (pozwolenia czasowego);
- 5) stwierdzenia, że badanie techniczne zostało dokonane przez jednostkę do tego nieupoważnioną;
- 6) uzasadnionego przypuszczenia, że dane w nim zawarte nie odpowiadają stanowi faktycznemu (art. 132 ust. 1. u.p. r.d.).

W każdym przypadku zatrzymania dowodu rejestracyjnego (pozwolenia czasowego), żołnierze Żandarmerii Wojskowej, w myśl art. 132 ust. 2. u.p. r.d. zobowiązani są wydać kierowcy pokwitowanie. Może on także zezwolić na używanie pojazdu przez czas nieprzekraczający 7 dni, określając warunki używania tego pokwitowania. Wymienione zezwolenie nie może być jednak wydane w przypadkach, gdy kierujący pojazdem mechanicznym:

- 1) zagraża bezpieczeństwu, w szczególności po wypadku drogowym, w którym zostały uszkodzone zasadnicze elementy nośne konstrukcji nadwozia, podwozia lub ramy;
- 2) narusza wymagania ochrony środowiska;
- 3) nie okazał dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu lub dowodu opłacenia składki za to ubezpieczenie, jeżeli pojazd ten jest zarejestrowany w kraju niebędącym państwem członkowskim, jeżeli kierujący nim nie okazał dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu lub dowodu opłacenia składki za to ubezpieczenie.

Na gruncie analizowanego przepisu żołnierze Żandarmerii Wojskowej zobowiązani są do niezwłocznego przesłania zatrzymanego dokumentu organowi, który go wydał. Wymieniony obowiązek nie obejmuje przypadków:

- 1) uzasadnionego podejrzenia podrobienia lub przerobienia dowodu rejestracyjnego (pozwolenia czasowego);
- 2) nieokazania przez kierującego dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu lub dowodu opłacenia składki za to ubezpieczenie, jeżeli pojazd ten jest zarejestrowany w kraju niebędącym państwem członkowskim, jeżeli kierujący nim nie okazał dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu lub dowodu opłacenia składki za to ubezpieczenie;
- 3) uzasadnionego przypuszczenia, że dane w nim zawarte nie odpowiadają stanowi faktycznemu (art. 132 pkt 3 u.p. r.d.).

Jeśli idzie o kwestię zwrotu zatrzymanych dokumentów, to zgodnie z przepisem art. 132 pkt 6 u.p. r.d. powinien on nastąpić niezwłocznie po ustaniu przyczyny uzasadniającej jego zatrzymanie. Żołnierze Żandarmerii Wojskowej zobowiązani są także dokonać zwrotu zatrzymanego dokumentu po przedstawieniu dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu lub dowodu opłacenia składki za to ubezpieczenie.

Uprawnienia żołnierzy Żandarmerii Wojskowej wobec osób naruszających warunki przejazdu pojazdem nienormatywnym

W sposób specyficzny została uregulowana kwestia warunków przejazdu pojazdem nienormatywnym. Przepisem art. 140a ust. 1 u.p. r.d. prawodawca wprowadził odpowiedzialność administracyjną wobec osób naruszających warunki przejazdu pojazdem nienormatywnym. Jeżeli zatem przejazd po drogach publicznych pojazdów nienormatywnych odbywa się bez zezwolenia lub niezgodnie z warunkami określonymi dla tego zezwolenia, nakłada się karę pieniężną, w drodze decyzji administracyjnej¹⁷. W tym przypadku decyzję administracyjną o nałożeniu kary pieniężnej wydaje właściwy ze względu na miejsce przeprowadzanej kontroli organ Policji, Inspekcji Transportu Drogowego, Straży Granicznej, Służby Celnej lub zarządca drogi. Adresatem kary pieniężnej może być podmiot wykonujący przejazd albo podmiot wykonujący inne czynności związane z przewozem drogowym (np. organizator transportu, nadawca, odbiorca, załadowca lub spedytor), jeżeli okoliczności lub dowody wskazują, że podmiot ten miał wpływ lub godził się na powstanie wymienionego naruszenia (art. 140a ust. 2 u.p. r.d.).

Znamienne jest, że ustawodawca odmiennie uregulował kwestię odpowiedzialności podmiotu wykonującego przejazd oraz czynności związane z przejazdem drogowym pojazdów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. W tym przypadku nie wszczyna się postępowania w sprawie nałożenia kary pieniężnej. W sytuacji stwierdzenia przejazdu po drogach publicznych pojazdów nienormatywnych należących do Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej bez zezwolenia lub niezgodnie z warunkami określonymi dla tego zezwolenia organ kontroli zobowiązany jest powiadomić właściwą terytorialnie ze względu na miejsce przeprowadzenia kontroli jednostkę Żandarmerii Wojskowej. Na tej podstawie komendant jednostki Żandarmerii Wojskowej zobowiązany jest wystąpić do dowódcy jednostki wojskowej organizującej przejazd drogowy lub do jego przełożonego z wnioskiem o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego wobec podmiotu wykonującego przejazd oraz inne czynności związane z przejazdem drogowym pojazdów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej¹⁸.

Omawianą kwestię należy uzupełnić informacją, że dowódca jednostki wojskowej, do którego zwrócił się organ Żandarmerii Wojskowej o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego wobec osoby wykonującej przejazd lub czynności związane z przejazdem drogowym

¹⁷ Kwestię wydawania zgody na przejazd pojazdów wojskowych została uregulowana rozporządzeniem Ministra Obrony Narodowej z dnia 21 listopada 2012 r. w sprawie sposobu i trybu wydawania zezwoleń wojskowych na przejazd drogowy oraz sposobu organizacji i oznakowania kolumn pojazdów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2012 r., nr 1368).

¹⁸ Chodzi tu o ustawę z dnia 9 października 2009 r. o dyscyplinie wojskowej (Dz. U. nr 190, poz. 1474).

pojazdów sił zbrojnych z naruszeniem obowiązujących przepisów, jest zobowiązany do wyciążenia konsekwencji dyscyplinarnych wobec tej osoby.

Współdziałanie Żandarmerii Wojskowej z Policją w zakresie ewidencjonowania kierowców naruszających przepisy ruchu drogowego.

Ostatnią kwestią wymagającą omówienia jest współdziałanie Żandarmerii Wojskowej z Policją w zakresie ewidencjonowania kierowców naruszających przepisy ruchu drogowego. Według stanowiska doktryny prawa administracyjnego ze współdziałaniem mamy do czynienia, jeżeli w jakiejś sprawie dochodzi do przecinania się zakresów działania dwóch lub kilku podmiotów. Jednocześnie wymienione współdziałanie wynika z upoważnienia prawa¹⁹.

Jeśli idzie o przepisy prawa *sensu stricto*, to należy wskazać przepis § 15 pkt 1 s.k.k. r.d., według którego w razie stwierdzenia naruszenia przepisów ruchu drogowego, podlegającego wpisaniu do ewidencji kierowców naruszających przepisy ruchu drogowego, przez żołnierza pełniącego czynną służbę wojskową lub inną osobę kierującą pojazdem Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, komendant jednostki organizacyjnej Żandarmerii Wojskowej zobowiązany jest do niezwłocznego poinformowania o tym fakcie komendanta wojewódzkiego Policji właściwego ze względu na miejsce zamieszkania tej osoby.

Przedstawione rozwiązanie prawne wskazuje, że prawodawca nie wprowadził osobnej regulacji normatywnej w odniesieniu do żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową lub innych osób kierujących pojazdami Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. W tym względzie odesłał natomiast do rygorów określonych rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 grudnia 2002 r. w sprawie postępowania z kierowcami naruszającymi przepisy ruchu drogowego²⁰.

W przypadku zaś otrzymania informacji od sądu wojskowego, prokuratora wojskowego lub starosty o postanowieniu (decyzji) o zatrzymaniu prawa jazdy, o decyzji o cofnięciu lub przywróceniu uprawnień do kierowania pojazdem albo o orzeczeniu środka karnego lub kary dodatkowej zakazu prowadzenia pojazdów – komendant jednostki organizacyjnej Żandarmerii Wojskowej zobowiązany jest przekazać niezwłocznie otrzymaną informację komendantowi wojewódzkiemu Policji właściwemu ze względu na miejsce zamieszkania osoby, której to dotyczy (§ 16 cyt. rozporządzenia).

Uzyskana na podstawie § 2 pkt 1 powołanego rozporządzenia informacja Żandarmerii Wojskowej powoduje określony skutek prawny. Wynika z niej obowiązek dokonania wpisu do ewidencji prowadzonej przez komendanta wojewódzkiego Policji właściwego ze względu na miejsce zamieszkania ewidencjonowanych o naruszeniu konkretnego przepisu prawa o ruchu drogowym przez żołnierza pełniącego czynną służbę wojskową lub inną osobę kierującą pojazdem Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej wraz z odpowiadającą mu liczbą punktów karnych.

Znaczenie obowiązujących zasad współdziałania Żandarmerii Wojskowej z Policją w ewidencjonowaniu kierowców naruszających przepisy ruchu drogowego jest o tyle istotne, że dokonywana w jego ramach wymiana informacji o naruszeniach obowiązujących

¹⁹ S. Biernat, *Działania wspólne w administracji państwowej*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979, s. 38 i nast.

²⁰ Dz. U. nr 236, poz. 1998 oraz z 2003 r. nr 35, poz. 311.

przepisów przyczynia się do zwiększenia efektywności działania w zakresie poprawy bezpieczeństwa w ruchu lądowym.

Podsumowanie

Reasumując, przedstawione regulacje prawne dotyczące uprawnień Żandarmerii Wojskowej w odniesieniu do osób kierujących pojazdami należącymi do Sił Zbrojnych RP wykazały, że omówione uprawnienia są niezwykle skuteczne. Natomiast ustawowa koncepcja kompetencji żołnierzy Żandarmerii Wojskowej jest przejrzysta oraz zapewnia dużą efektywność na gruncie konkretnych działań praktycznych. Na tej podstawie należy uznać, że sprawdziła się teza zakładająca, że sprawność organizacyjna oraz rola, jaką odgrywa Żandarmeria Wojskowa w resorcie obrony, w pełni gwarantuje realizację nałożonych na nią zadań w zakresie kontroli i kierowania ruchem drogowym. Takie też było zapewne *ratio legis* ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz przepisów dotyczących statusu i kompetencji Żandarmerii Wojskowej.

Bibliografia

- Adamczyk A., *Publiczne formy działania administracji. Teoria i praktyka*, Difin, Warszawa 2013.
- Biernat S., *Działania wspólne w administracji państwowej*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979.
- Pilipiec S., *Kultura prawna a prawo obywatela do ochrony słusznego interesu*, „Studia Iuridica Lublinensia”, tom XV, Lublin 20011.
- Stefański R.A., *Glosa do postanowienia SN z dnia 7 stycznia 2008 r.*, V KK 158/07. Teza 2, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 6, s. 156–163.
- Stefański R.A., *Prawo o ruchu drogowym. Komentarz*, „LEX” 2008, nr 37224, 2008-04-10.
- Szubiakowski M., Wierzbowski, M., Wiktorowska A., *Postępowanie administracyjne – ogólne, podatkowe i egzekucyjne*, C.H. Beck, Warszawa 1996.
- Ustrój administracji publicznej*, red. J. Szreniawski, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin 1995.
- Wstęp do prawoznawstwa*, red. A. Zamróż, Temida 2, Białystok 2007.
- Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2004, nr 241, poz. 2416).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1897, nr 88, poz. 553).
- Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2012, nr 1137).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. nr 123 poz. 1353).
- Ustawa z dnia 9 października 2009 r. o dyscyplinie wojskowej (Dz.U. nr 190, poz. 1474).
- Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (Dz.U. z 2011, nr 30, poz. 151).
- Rozporządzenie Rady (EWG) nr 3821/85 z dnia 20 grudnia 1985 r. w sprawie urządzeń rejestrujących stosowanych w transporcie drogowym (Dz. Urz. WE L 370 z 31.12.1985, s. 8).

- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania niektórych uprawnień przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej (Dz.U. z 2001, nr 157, poz. 1851).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 grudnia 2002 r. w sprawie postępowania z kierowcami naruszającymi przepisy ruchu drogowego (Dz.U. nr 236, poz. 1998 oraz z 2003 r. nr 35, poz. 311).
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 lutego 2004 r. w sprawie kontroli ruchu drogowego i kierowania ruchem drogowym przez Żandarmerię Wojskową i wojskowe organy porządkowe oraz warunków i trybu współdziałania Żandarmerii Wojskowej z Policją w prowadzeniu ewidencji kierowców naruszających przepisy ruchu drogowego (Dz.U. z 2004, nr 40, poz. 364).
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 września 2012 r. w sprawie uprawnień osób kierujących pojazdami specjalnymi i pojazdami przeznaczonymi do celów specjalnych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2012, nr 1071).
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 21 listopada 2012 r. w sprawie sposobu i trybu wydawania zezwoleń wojskowych na przejazd drogowy oraz sposobu organizacji i oznakowania kolumn pojazdów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.2012.1368).
- Zarządzenie Nr 46/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 28 września 2011 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Komendy Głównej Żandarmerii Wojskowej i szczegółowego zakresu działania Centrum Szkolenia Żandarmerii Wojskowej (Dz. Urz. MON z 2011, nr 20, poz. 294)
- Wyrok SN z 25 maja 2005 r., III KK 63/05, OSNwSK 2005/1/1058.

SUMMARY

Mirosław Tokarski

The rights of the Military Police towards drivers of Polish military force motor vehicles

A growing number of motor vehicles, as well as increased dynamics encountered on public roads, unquestionably result in a higher risk exposure among their various users. For this reason, the task of defining normative regulations which would limit the freedom of using public roads by soldiers – drivers of motor vehicles, was entrusted with the main legislative and administrative authorities, one of the main measures being to authorise the Military Police to inspect soldiers in active military Service to check if they respect traffic law regulations.

Key words: Military Police, rights, roadside inspection.